

Culturele voorziening Jaarbeurspleingebouw Partnerselectiefase

Inleiding

Uit onderzoeken blijkt dat er in de groeiende stad vraag is naar ruimte voor beeldende kunst & vormgeving en theater & dans, op een andere wijze dan de klassieke musea en theaters nu aanbieden. Er is behoefte aan een culturele voorziening met een mix aan functies die ruimte biedt aan presenteren, maken, produceren en verkopen van eigentijdse kunstvormen voor iedereen.

Uit het SPVE:

Een prikkelende culturele voorziening

*Met de groei van de stad moet ook fysiek ruimte worden gemaakt voor **grootstedelijke cultuuruitingen en eigentijdse kunstvormen** die met en naast elkaar bestaan en **een gedifferentieerd publiek** trekken. Het Jaarbeurspleingebouw is dé kans om Utrecht als dynamische cultuurmetropool op de kaart te zetten. (...) Op die manier kan cultuur meegroeien met de groei van de stad en draagt het integraal bij aan gezonde verstedelijking voor iedereen. Voor het nieuwe centrum betekent dit dat de ambitie van een **levendig gebouw van en voor de stad** ingevuld kan worden, **een culturele publiekstrekker**. Het is ook een **strategische aanvulling op het bestaande en nieuwe culturele aanbod** in de stad (...)*

In deze memo gaan we dieper in op het beoogde profiel van zo'n voorziening en hoe die zich verhoudt tot gemeentelijk beleid en de uitgevoerde onderzoeken:

1. de Ruimtelijke Strategie Utrecht 2040 (RSU);
2. het culturele veld in Utrecht en de Cultuurvisie Kunst kleurt de stad;
3. de onderzoeken van respectievelijk Jeffrey Meulmans en Jan van der Putten naar de podiumbehoefte in de stad;
4. het onderzoek van Frits Lintmeijer en Max Trienekens naar de behoefte aan een beeldende kunst presentatieplek in relatie tot het JBPG.

Op basis daarvan beschrijven we de artistieke ambitie voor de nieuwe culturele voorziening. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan bod:

- Een nieuwe bovenregionale culturele voorziening
- Welke culturele voorziening is aanvullend op het huidige aanbod?
- Wat doe je dan niet?
- De artistieke ambitie
- Hoe ziet dat er concreet uit?
- Proces

Een nieuwe bovenregionale culturele voorziening

Met de groei van de stad moet ook fysiek ruimte worden gemaakt voor grootstedelijke cultuuruitingen en eigentijdse kunstvormen die met en naast elkaar bestaan en een gedifferentieerd publiek trekken.

De RSU 2040 is daarvoor een blauwdruk met uitgangspunten. De stad groeit met 100.000 inwoners en daarmee neemt ook de vraag naar voorzieningen toe. In het centrum is daarom ruimte voor grootstedelijke voorzieningen met een landelijke functie, internationale aantrekkingskracht en een hoge gebruiksdichtheid.

Een nieuwe bovenregionale hedendaagse levendige culturele functie op het Jaarbeursplein is vanuit ruimtelijk oogpunt om verschillende redenen interessant:

- de zeer centrale ligging naast het station maakt dat deze voorziening uitstekend bereikbaar is voor een nationaal en internationaal publiek;
- de situering in het nieuwe deel van het stadscentrum heft de mentale barrière tussen dit stadsdeel en het oude stadscentrum op;
- een voorziening op deze plek komt letterlijk en figuurlijk dicht bij de oude en nieuwe bewoners aan de westkant van de stad en draagt bij aan de vergroting van een levendig stadscentrum.

Welke culturele voorziening is aanvullend op het huidige aanbod?

Met de toevoeging van TivoliVredenburg heeft Utrecht op muziekgebied reeds iconische status verworven, door de ontwikkeling van de Machinerie kunnen we op het gebied van film en beeldcultuur een belangrijke positie gaan innemen en met het Berlijnplein heeft Leidsche Rijn het technologisch culturele laboratorium van de toekomst in huis.

Voor de sectoren theater en dans en in de beeldende kunst is echter nog een schaa sprong te maken. In de Investeringsagenda is daar in voorzien, door 4.000 m² voor een bovenregionale beeldende kunst presentatieplek op te nemen en 3000 m² voor een bovenregionale podiumfunctie. Uit de onderzoeken die wij recent hebben laten uitvoeren is duidelijk geworden dat vanuit beide disciplines behoefte is aan flexibele presentatie-, experimenteer-, oefen- en ontmoetingsplekken waarin multifunctionaliteit, cross-disciplinair werken, diversiteit en kwaliteit de basis vormen. Daarom denken we voor de plint van het Jaarbeurspleingebouw aan een gezamenlijke ruimte voor hedendaagse beeldende kunst, experimenteel en vernieuwend theater en dans (middenzaal qua grootte publiek) plus een nachtprogrammering. Een culturele plek die (inter)nationaal aantrekkelijk is maar ook dichtbij Utrecht staat.

Een nieuwe culturele voorziening moet behalve een strategische aanvulling op het bestaande en nieuwe culturele aanbod in de stad óók binnen de specifieke omgeving van het Jaarbeursplein iets toevoegen. In de directe omgeving van het JBPG vinden we de Kinopolis-bioscoop, het Beatrixtheater met haar grootschalig musicalaanbod en straks de digital art space Nowhere in Wonderwoods. Naast deze commerciële cultuurbedrijven is er in de directe omgeving ruimte voor een meer experimentele en artistiek onderscheidende voorziening, met meer openheid richting de stad en levendigheid overdag en in de avonden.

Een **prikkelende, cross-disciplinaire en multifunctionele** voorziening op het gebied van hedendaagse beeldende kunst, theater en dans in de plint van het JBPG draagt ook bij aan de uitgangspunten van onze Cultuurvisie 2030:

- **Pluriformiteit**; we versterken de kruispunten tussen de disciplines theater&dans en beeldende kunst en voegen nieuwe perspectieven toe aan het huidige culturele aanbod;
- **Inclusie**; door het shared space principe als uitgangspunt te nemen zetten we expliciet in op meerstemmigheid en crossovers;
- **Ontwikkelruimte**; om eigentijdse kunstwerken te maken en presenteren die binnen de reguliere podia en expositieruimte hun weg niet vinden;
- **Creatief vermogen**; door alle Utrechters op goed bereikbare locatie in aanraking te brengen met hoogwaardige cultuuruitingen.

Wat doe je dan niet?

Met deze invulling sluit je ook een aantal mogelijkheden uit. Er komt in het JBPG dan ook:

- Geen kunsthall met blockbuster-achtige tentoonstellingen.

Het is niet uitgesloten dat bijvoorbeeld in samenwerking met het Centraal Museum een grote internationale tentoonstelling geprogrammeerd kan worden, maar het is niet de kerntaak. Uit de sectoranalyse Beeldende Kunst en Musea (2017) kwam naar voren dat er met name behoefte is aan een presentatieplek voor hedendaagse beeldende kunst, in aanvulling op de bestaande presentatieplekken enerzijds (BAK, CASCO, IMPAKT, Kunstliefde, FOTODOK, Exbunker/boot) en het Centraal Museum anderzijds. Daarin kan deze plek voorzien, als plek waar werk van (inter)nationale en Utrechtse kunstenaars van naam getoond kan worden in solo's, groepstentoonstellingen, installaties of performance art. Voor jonge kunstenaars aan het begin van hun professionele ontwikkeling komt er ruimte in het Berlijnplein cluster. Daarnaast laten we een onderzoek doen naar de gewenste beeldende kunstinfrastructuur op de lange termijn, waarbij de positie van het Centraal Museum wordt betrokken.

Verder komt er in het JBPG:

- Geen klassieke middenzaal van een schouwburg (met een toneeltoren).

Uit het onderzoek van Jeffrey Meulman en Jan van der Putten blijkt dat daar ook niet de grootste behoefte aan is vanuit het veld en de makers in het veld. Door in het JBPG een meer multifunctioneel, hybride podium te realiseren realiseer je een voor de podiumkunsten meer toekomstbestendig gebouw en komt er ruimte vrij in de Schouwburg om voorstellingen te programmeren waarvoor een toneeltoren nodig is.

De artistieke ambitie

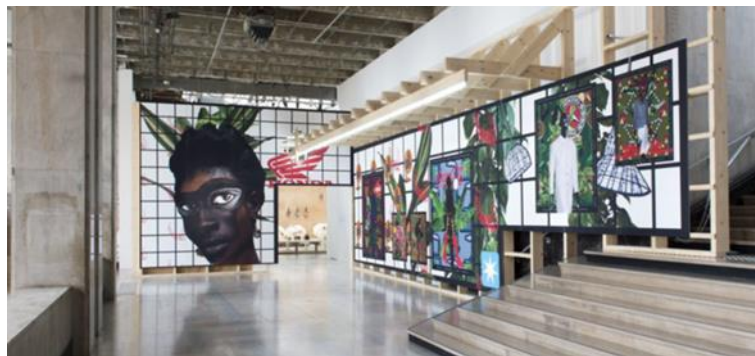
De conclusies en aanbevelingen uit de onderzoeken naar een beeldende kunst presentatie plek en een nieuwe podiumfunctie (zie kaders) maken duidelijk dat de ontwikkelingen in de hedendaagse kunsten steeds meer cross-disciplinair zijn en daarmee gebaat zijn bij nabijheid van elkaar en een multifunctioneel flexibel gebouw. De aanbevelingen vertonen veel overlap waaruit geconcludeerd kan worden dat een combinatie van beide disciplines kansrijk kan zijn. We realiseren ons dat een culturele instelling in deze vorm nog geen precedent heeft. Om goed te kunnen slagen zal er een stevig kunsthoudelijk concept ontwikkeld moeten worden door een culturele adviesraad / kwartiermaker. Vooruitlopend daarop formuleren we de ambitie als volgt:

De programmering van de culturele voorziening biedt ruimte voor een mix aan grotere hedendaagse beeldende kunsttentoonstellingen en kunstinstallaties, gekoppeld aan innovatieve performances, theater- en dansvoorstellingen, voor een (inter)nationaal publiek. Daarmee kiezen we voor een formule in een gebouw dat flexibel ingedeeld kan worden met ruimte voor experiment, nieuwe kunstvormen en cross-overs tussen verschillende kunstuitingen.

Door de beide voorzieningen samen op één locatie onder te brengen en het programmatisch concept te beleggen bij één organisatie die zorgt voor een eenduidig concept en afstemming, faciliteren we het cross-disciplinair werken in de kunsten.

De inhoudelijke menging en interactie van beeldende- en theater- en danspodiumkunstvormen creëren een voor Nederland en Europa uniek concept. We denken aan zalen die schaalbaar te maken zijn, geschikt voor 'outside the box' gebruik en inzetbaar voor een breed palet aan culturele activiteiten.

Deze culturele voorziening zou een 'shared space' moeten worden. Hiermee bedoelen we informeel, coöperatief, meerstemmig, bottom-up en democratisch. Een publiekshuis waar iedereen zich welkom weet en zich kan verwonderen. Een ontmoetingsplek voor mensen uit het gebouw zelf, de buurt en de regio. Het publiek moet zich aandeelhouder voelen van de culturele voorziening en het gebouw.

Aanbeveling uit het onderzoeksrapport Beeldende Kunst:

- Het Jaarbeurspleingebouw moet de entree vormen naar het nieuwe centrum van Utrecht;
- Het moet een inclusieve plek zijn die toegankelijk is voor verschillende doelgroepen;
- De plint moet levendig zijn door middel van multifunctionaliteit, interactie met het buitengebied en lef in architectuur;
- De meest genoemde functies en disciplines in de plint zijn beeldende kunst met exposities, performances, muziek en dans naast nachtleven, horeca, en urban sports;
- Voor beeldende kunst wordt gedacht aan een kunsthall met grootschalige expositieruimte, ruimte voor moderne beeldende kunst, nieuwe kunstvormen en innovatieve cross-overs met andere disciplines;
- Inzoomend op de cross-overs stimuleren we innovatief denken over het mogelijk maken van combinaties tussen beeldende kunst en performance art. Niet alleen naast elkaar, maar ook met elkaar;
- Interactie met het buitengebied kan vanuit de kunst onder andere gestimuleerd worden door aansluiting te zoeken met de activiteiten uit het programma Gemene Grond;
- Een andere vorm van interactie met het buitengebied is een verbinding te maken met urban sports, door skate een plek te geven aansluitend op de plint.
- Behoeftte aan een extra plek voor nachtleven wordt gesignaleerd in zowel desk research (flitspeiling CU2030 Jaarbeurspleingebouw, SPVE Jaarbeurspleingebouw) als in verschillende gesprekken. Inclusiviteit, levendigheid, bijdrage aan karakter van het gebied maar ook financieel (commerciële) redenen worden hiervoor aangedragen;
- De architectuur van het Jaarbeurspleingebouw zou brutaal en innovatief moeten zijn.
- De culturele voorziening moet autonoom kunnen functioneren. Regie op de programmering van het geheel moet eenduidig worden georganiseerd. Daarbij staat centraal dat de programmering ruimte blijft geven aan verschillende stemmen uit en buiten de Utrechtse culturele scene;
- Betrokkenheid vanuit de gemeente blijft noodzakelijk.

Aanbevelingen uit het ambitiedocument van Jan van der Putten

1. Het nieuwe kunstencentrum dient aan te sluiten bij de nieuwe, eclectische en fluïde vormen van kunstproductie en presentatie. Niet in de traditie van de vaste tribune en het vaste podium, maar juist met flexibiliteit en ruimte als uitgangspunt om zich ook in de toekomst met vele andere stromingen en richtingen (én publiek) te kunnen blijven verbinden.
2. De zalen zijn multifunctioneel, flexibel bruikbaar en in te richten voor veelsoortige activiteiten. Bieden maximale mogelijkheden voor andere manieren van presentatie en publieksbeleving. Een tweetal technisch goed geoutilleerde, neutrale hallen. De programmering in de zalen draagt bij aan de pluriformiteit van het aanbod in Utrecht
3. Het voegt een podium toe tussen de huidige beschikbare zaalcapaciteiten en podiummaten van de grote zaal Kikker/Blauwe Zaal en de schouwburg. Dat leidt tot een betere doorstroming en ontwikkeling van de Utrechtse gezelschappen en biedt meer mogelijkheden tot langere series.
4. Dit centrum heeft een gedurfde programmering, werkt nauw samen met de kunstenaars, zoekt de grenzen op, toont ook internationaal aanbod en faciliteert festivals. Het presenteert zich in de voorhoede. Komt ook zelf tot nieuwe presentatievormen en festivals. Het podium beperkt zich niet tot theater en dans maar stimuleert de ontschotting.
5. Het nieuwe kunstencentrum bouwt ook op het sterke Utrechtse theater- en dansklimaat. Het biedt mogelijkheid productie, presentatie en publiek sterker te verbinden. Makers en podium werken gelijkwaardig samen. Er is gedeeld eigenaarschap.
6. Het kunstencentrum is multifunctioneel. Er wordt lesgegeven, gerepeteerd, gespeeld, er vinden publieksactiviteiten plaats. Studenten, beginnende en ervaren makers en publiek ontmoeten elkaar hier. Het is dé ontmoetingsplek voor de performers en de creatieve sector.
7. Het kunstencentrum is altijd open en de hele dag, de avond en wellicht ook delen van de nacht levendig. Het programmeert het jaar rond, niet alleen in de zalen maar ook in de openbare ruimte rondom. Het hele gebouw is speelplek.
8. Het kunstencentrum beperkt zich niet tot de ingewijden maar zet actief in op het bereiken van een veelsoortig en nieuw publiek. Via de pluriformiteit van activiteiten, maar ook door meer rekening te houden met de behoeftes van de (deel-)publieken.

9. Het aanbod in het kunstencentrum inspireert makers en publiek. Het stimuleert ontmoetingen tussen makers onderling, tussen makers en publiek en tussen publiek onderling. Het stimuleert de sociale samenhang in de stad.
10. De horeca speelt een belangrijke rol en functioneert als zelfstandig café en restaurant, maar onder één directie van het centrum. Altijd open en voor iedereen, ook als je geen activiteiten bezoekt.

Hoe ziet dat er concreet uit?

In de plint van het JBPG komen verschillende multifunctionele hallen / zalen die deels aan elkaar te verbinden zijn. Deze ruimtes zijn allemaal flexibel in te delen en gebruiken, maar zijn afzonderlijk toegerust om als "theater" zaal of als expositie ruimte gebruikt te worden. De multifunctionaliteit en schaalbaarheid van ruimtes dragen ook bij aan veerkracht en flexibiliteit, en daarmee aan de toekomstbestendigheid van het gebouw.

Er kunnen grote, beeldende kunstwerken worden gepresenteerd zoals die van Vincent de Boer (winnaar NFF startprijs).

Er kunnen meer club-avonden met performances worden gehouden zoals de slotavonden van het What You See Festival, de theatrale dansconcerten van 155 en Permanent Destruction van Naomi Velissariou.

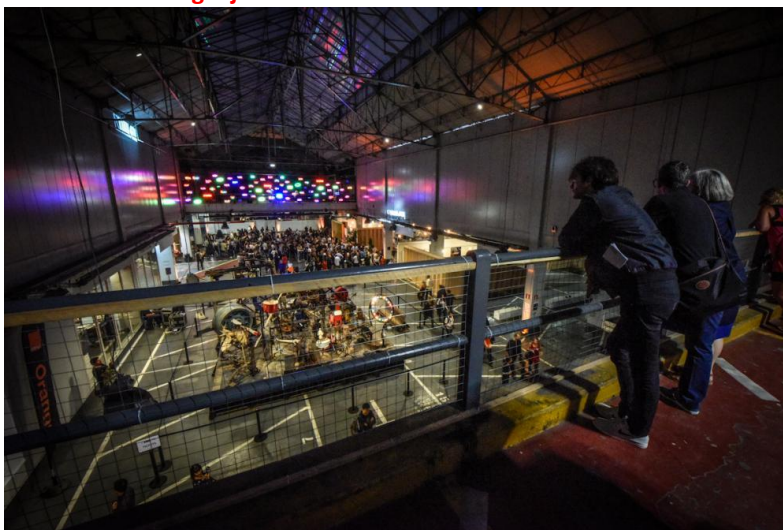
Installaties van Dries Verhoeven of Boukje Schweigman staan geprogrammeerd naast de breakdancers van Freedom City en een tijdelijke expo van het Centraal Museum.

Kortom; een eclectische mix van (inter)nationale exposities en theatervoorstellingen die in samenhang zijn geprogrammeerd en elkaar versterken en zo een divers en grootstedelijk publiek trekken.

Dansers repeteren overdag voor de Battles in een zaal waar ook een expo is. Publiek kan vrij naar binnen

Je vraagt je af, waar kijken deze mensen naar, zijn er performances, is er een clubavond, is er een installatie te zien of alles tegelijk?

Proces

Rol Culturele Adviesraad en culturele bouwdeskundige in de uitvraag

De Culturele Adviesraad en een cultureel bouwdeskundige worden bij de voorbereiding van de aanbestedingsprocedure betrokken bij het opstellen van de uitvraag, andere relevante aanbestedingsdocumenten en de inhoudelijke en ruimtelijke kaders voor de culturele voorziening. Deze adviesraad en bouwdeskundige werken vanuit de inhoud in opdracht van de gemeente samen met de culturele sector. De uitvraag kan op basis van de gesprekken met deze adviesraad en bouwdeskundige in een later stadium voor aanvang van de inschrijvingsfase worden aangescherpt. Zo kunnen de opgedane ervaringen tijdens de dialooggesprekken in de definitieve uitvraag een plek krijgen en zo wordt de definitieve uitvraag aangescherpt en op maat gemaakt.

Eigendom

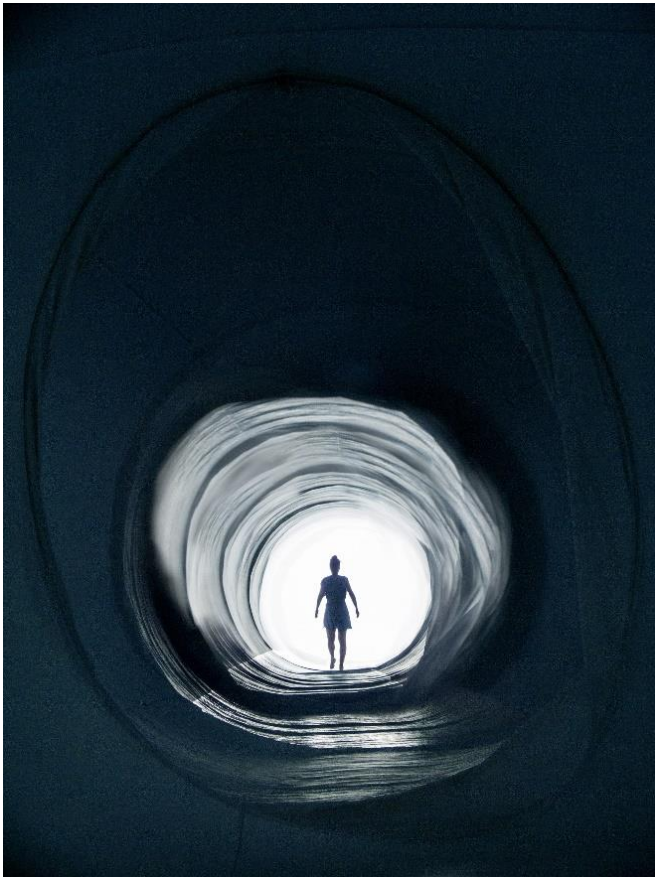
Nader zal moeten worden bepaald of de ruimte in eigendom komt van de gemeente. Dit wordt in het verdere proces bepaald en zal onder andere van invloed zijn op de mate waarin de gemeente zeggenschap wil hebben en de soort culturele voorziening die wordt gerealiseerd met al dan niet meerjarige subsidie.

Investering en subsidie

In de investeringsagenda zijn twee bovenregionale culturele voorzieningen in het centrum opgenomen die maatschappelijke waarde moeten toevoegen bij de groei van de stad. De gemeente is - afhankelijk van het concept en de voorkeursvariant - onder strikte voorwaarden bereid te investeren en een meerjarige subsidie te verlenen aan de beoogde culturele voorziening.

Doel van eventuele investering is het fysiek mogelijk maken van de juiste ruimte voor de beoogde culturele voorziening. De gemeente onderzoekt welke investering waarvoor wordt ingezet, hoe ver de gemeente mee kan investeren in de ruimte en de inrichting (demarcatielijn, casco opzet, hoogte van de huurprijs) en in hoeverre dit fysiek past bij mogelijke meerjarige subsidie. Daarvoor zal een bouwdeskundige de opdracht krijgen.

Doel van meerjarige subsidiëring is het programmatisch en voor de exploitatie mogelijk maken van een culturele voorziening met een specifiek aanvullend cultureel aanbod voor iedereen, passend bij de groei van de stad en de bovenregionale voorzieningen zoals in de RSU genoemd. Voorwaarde voor subsidiëring is dat de culturele voorziening als concept en inhoudelijk past bij de culturele vraag en programma van de stad, niet zelfstandig kan functioneren dan wel niet de beoogde programmering en exploitatie zonder deze subsidie kan realiseren.

Is het een theatrale performance of beeldende kunst?